

BRALNA PISMENOST NA RAZREDNI STOPNJI

Povzetki plenarnih predavanj

9.30–11.00

---

1. Plenarno predavanje: **Zgodnja pismenost na prehodu iz vrtca v šolo**

dr. Ljubica Marjanovič Umek

Ljubica.marjanovicumek@ff.uni-lj.si

Univerza v Ljubljani, oddelek za psihologijo

Osnovni namen prispevka je konceptualno opredeliti zgodnjo pismenost otrok in razložiti njeno napovedno vrednost na kasnejšo akademsko pismenost ter šolsko uspešnost. Strokovnjaki_nje, ki razvoj pismenosti razlagajo znotraj sociokulturnih in postmodernističnih teorij (npr. Hall, Larson in Marsh, ur., 2003), že več desetletij opozarjajo, da se bralna pismenost ne začne razvijati ob vključitvi otrok v šolo in da nizke ravni pismenosti otrok/mladostnikov/odraslih ne bo moč preseči, ne da bi ponotranjili koncept zgodnje pismenosti in ga implementirali v družinski in vrtčevski prostor. Izraz zgodnja pismenost (emergent literacy) je bil prvič uporabljen leta 1960 (Clay, 1966), in sicer kot vedenje malega otroka, ki uporablja knjige in pisne materiale na nekonvencionalen način.

V prispevku bomo predstavili zgodnjo pismenost kot večplasten in celovit proces, ki v različnih socialnih kontekstih poteka od prvega leta dojenčkove starosti dalje in vključuje različne elemente. Posebej bomo izpostavili vlogo jezika v razvoju porajajočega se branja in pisanja (npr. besednjak, skladnja, pripovedovanje zgodbe, metajezik), vlogo grafomotoričnih spretnosti (npr. risanje vzorcev, razlikovanje risanja in pisanja) ter izvršilnih funkcij (npr. pozornost in vztrajnost). V nadaljevanju nas bo zanimalo tudi, kako lahko zgodnjo in začetno akademsko pismenost spodbujamo v vsakodnevnih, nevedenih dejavnostih, kot so na primer zgodnje socialne interakcije, pogovor, pripovedovanje, otroška igra, skupno branje (npr. Davis-Kean in Tang, ur., 2016) ter v času izvajanja načrtovanih in ciljno usmerjenih dejavnostih v vrtcu in v prvih razredih osnovne šole (npr. Doyle, 2010; Makin, 2003). Predstavili bomo tudi izsledke slovenske vzdolžne raziskave o spodbujanju zgodnje pismenosti (Marjanovič Umek, Fekonja in Hacin Beyzoglu, 2019) in interpretirali pomen pripovedovanja zgodbe za razvoj pismenosti otrok.

---

2. Plenarno predavanje: **Spremljanje in spodbujanje razvoja bralne pismenosti in bralne kulture osnovnošolcev**

dr. Fani Nolimal

fani.nolimal@zrss.si

Zavod RS šolstvo

V prispevku se bomo osredotočili na dosežke osnovnošolcev na področju bralne pismenosti in ob tem podali usmeritve za njen razvoj, ki predstavlja temelj razvoju vseh preostalih vrst pismenosti. V letu 2023 so bili s področja bralne pismenosti objavljeni rezultati dveh večjih mednarodnih raziskav (PIRLS 2021 in PISA 2022), v katere je vključena tudi Slovenija. V obeh raziskavah je bil zaznan upad dosežkov učencev v primerjavi s predhodnim ciklom. To je bilo na nek način pričakovano, saj sta bili obe raziskavi izvedeni po obdobju covid-19, v katerem smo se v vseh državah soočili z daljšim ali krajšim obdobjem zaprtja šol in šolanja na daljavo. Podrobnejši pregled rezultatov pokaže, da so dosežki četrtošolcev v raziskavi PIRLS

2021, navkljub padcu in s tem prekinjenemu trendu stalne rasti dosežkov iz cikla v cikel, še vedno nadpovprečni, medtem, ko so dosežki 15-letnikov v raziskavi PISA 2022 pod povprečjem držav OECD. Zaskrbljujoč je tudi podatek, da vsak četrti 15-letnik v Sloveniji ne dosega druge, temeljne ravni bralne pismenosti, ki je nujna za uspešno učenje.

Predstavljeni podatki terjajo vzajemno skrb, sodelovanje in odgovornost vseh deležnikov za dvig ravni bralne kulture in bralne pismenosti osnovnošolcev, srednješolcev in odraslih. Pri tem nam bosta v pomoč Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti 2019–2030 (NSRBP) z vizijo, strateškimi cilji in pričakovanimi ravnmi bralne pismenosti ob koncu VIO, kot tudi Akcijski načrt (AN) za razvoj bralne pismenosti 2020–2030, ki osmišlja udeležanje NSRBP. Slednji (AN) v ta namen ponuja niz ukrepov na področju strokovnih usposabljanj in številna razpoložljiva promocijska in strokovna gradiva, nastala v okviru pristojnih ministrstev, nacionalnih projektov in drugih tovrstnih akcij. Namenu ustrezno se bodo prenovili tudi učni načrti – skupni cilji s področja bralne pismenosti bodo integrirani v vse učne načrte.

---

3. Plenarno predavanje: **Bralna pismenost »na prepihu«**

dr. Nina Novak
nina.novak@zrss.si
Zavod RS za šolstvo

Predavanje se osredotoča na razvoj bralne pismenosti učencev na razredni stopnji (v 1. in 2. VIO) ter preučuje številne dejavnike, ki vplivajo na to kompleksno področje. Posebna pozornost je namenjena učencem, ki hkrati usvajajo tehniko branja in razvijajo sposobnost razumevanja prebranega. Prispevek ponuja refleksijo dogajanja v praksi ter predstavlja poglede učiteljev, učencev in drugih deležnikov v šolskem okolju.

V ospredju predavanja so izzivi in vprašanja, s katerimi se srečujemo pri razvijanju bralne pismenosti na razredni stopnji. Poudarek je na gradnikih bralne pismenosti. Poleg teoretičnih osnov so podane smernice za načrtovanje pouka, ki podpira razvoj bralne pismenosti, ter poudarek na nujnosti individualnega in celostnega pristopa, skupaj z jasno opredeljenimi cilji.

V prispevku bodo predstavljene konkretne smernice za načrtovanje učnega procesa, ki spodbuja razvoj bralne pismenosti, vključno s potrebo po individualnem pristopu. Poseben poudarek bo na bralni akciji "Beri in pripoveduj", ki ne le spodbuja skupno branje, ampak tudi razvija bralno kulturo v razredu. Predavanje se zaključuje z opozorilom na pomen branja v šoli ter poudarkom na nujnosti nenehnega izobraževanja učiteljev za učinkovito podporo razvoju pismenosti otrok.

Viri:

- Pečjak, S. (2021). *Bralna kultura s psihološke in z vzgojno-izobraževalne perspektive = Reading culture from the psychological and educational perspectives* (str. 23). Pedagoška fakulteta.
- Mršnik, S. (2019). *Bralna pismenost in razvoj slovenščine - OBJEM*. *Slovenščina v šoli*, 22(1), 63–64.
<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-TJQUVVK9>
- Novak, N. (2022). *Postopno, sistematično in individualizirano opismenjevanje in razvijanje bralne pismenosti* (Spletna izd.). Zavod RS za šolstvo.
https://www.zrss.si/pdf/Postopno_sistematično_in_individualizirano_opismenjevanje_in_razvijanje_bralne_pismenosti.pdf
- Novak, N., Mičović, L., Mršnik, S., & Rosc-Leskovec, D. (2023). *Bralna pismenost in razvoj slovenščine kot učnega jezika* (P. Štrukelj, K. Mahne, K. Milanič, E. Klanjšček Schlegel, M. Žokš, & M. Zorjan Hrovat, Ur.; Dopolnjena spletna izd.). Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/digitalna_bralnica/bralna-pismenost-in-razvoj-slovenscine-kot-ucnega-jezika/
- *Bralno razumevanje na preizkušnji* (1. elektronska izd.). (2022). Pedagoška fakulteta. <https://zalozba.pef.uni-lj.si/index.php/zalozba/catalog/view/199/460/485-1>

4. Plenarno predavanje: **Zakaj je vredno brati pred in z učenci?**

Polona Legvart, Nina Jelen

polona@osbp.si; nina.jelen@os-iskvarce.si

Osnovna šola bratov Polančičev Maribor, Osnovna šola Ivana Skvarče Zagorje ob Savi

Predavanje se bo osredotočalo na ključen vpliv učiteljevega vpliva na motiviranost učencev za branje. Poudarjeni bodo štiri ključni vidiki: prvi bo učiteljeva skrb za branje, ki vključuje aktivno spodbujanje bralne kulture v razredu. Drugi vidik bo učiteljevo lastno branje, ki deluje kot močan zgled za učence in spodbuja pozitivno dožemanje branja. Tretji poudarek predstavlja učitelj kot motivator, ki z ustrezno izbiro didaktičnih strategij vzpodbuja učence k razvijanju bralnih navad. Nazadnje, predavanje bo izpostavilo pomen učiteljeve skrbi za kakovostno izbiro besedil, ki naj bo v skladu z bralnimi interesi učencev, strokovnimi priporočili in v skladu z bralnimi zmožnostmi učencev.

Celostna podpora učitelja na teh področjih igra ključno vlogo pri oblikovanju pozitivnega odnosa učencev do branja in spodbujanju trajno motiviranost motivacije za raziskovanje sveta branja.

16.15–17.45

---

5. Plenarno predavanje: **Psihološki vidik branja in pomen celostnega pristopa v 1. in 2. VIO OŠ**

dr. Sonja Pečjak,

sonja.pecjak@ff.uni-lj.si

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za psihologijo

V predavanju bom s psihološkega vidika predstavila koncept bralne pismenosti kot stalno razvijajoče se zmožnosti posameznika za razumevanje, kritično vrednotenje in uporabo pisnih informacij, kot ga opredeljuje Nacionalna strategija razvoja bralne pismenosti (2020). To zmožnost bom osvetlila z vidika dveh kognitivnih elementov (razvite bralne veščine in razumevanja prebranega) in z afektivnega vidika, tj. vidika bralne kulture, ki se kaže kot pojmovanje branja kot vrednote in motiviranosti za branje. Pokazala bom tudi na vzajemno delovanje obeh vidikov - kognitivnih in afektivnih, na končni izid, tj. na bralni dosežek. Ker pa so kognitivni in afektivni elementi bralne pismenosti različno kompleksni, jih je zato smiselno v različnih razvojnih obdobjih otrok/mladostnikov razvijati različno, z različnimi didaktičnimi pristopi. S kognitivnega vidika bom orisala razvoj nekaterih ključnih sposobnosti iz predšolskega obdobja, potrebnih za pričetek opismenjevanja; nadalje nujne pogoje za avtomatizacijo bralne veščine v prvem triletju ter nadgradnjo bralne kompetence z razvojem bralnega razumevanja s pomočjo različnih bralnih strategij v višjih razredih osnovne šole. S čustveno-motivacijskega vidika pa bom pokazala na ključne elemente razvoja bralne motivacije, tj. na razvoj interesa za branje in kompetentnosti ter pojmovanja branja kot vrednote. Pri tem bom izpostavila vlogo dveh ključnih socializacijskih sistemov za razvoj bralne pismenosti učencev v prvem in drugem VIO osnovne šole, tj. družine (družinske pismenosti) in šole.

---

6. Plenarno predavanje: **Moč pripovedovanja**

dr. Klemen Lah
klemen.lah@ff.uni-lj.si
UL Filozofska fakulteta, Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik, Waldorfska šola Ljubljana

Filozofska fakulteta v Ljubljani, Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik / Waldorfska šola Ljubljana
V prispevku *Moč pripovedovanja* bodo predstavljena sodobna znanstvena spoznanja, ki potrjujejo, da je pripovedovanje zgodb način sporazumevanja, ki smo ga zmožni učinkovito uporabiti vsi; da je pripovedovanje zgodb eden od najbolj učinkovitih in naravnih načinov za prenos informacij med ljudmi; da si lažje zapomnimo in bolj močno doživimo nove ideje, ki so predstavljene z zgodbo; da je s pripovedovanjem ljudi lažje spodbuditi k dejanjem in spremembi trdnih prepričanj. Posebna pozornost bo posvečena vprašanju, kako pripovedovanje aktivira različne dele možganov, omogoča lažje razumevanje ter zapomnitev informacij, t. i. klepetu in njegovi funkciji pri razvijanju pripovedovanja (pozitivnim in negativnim elementom), vlogi čutnih zaznav pri razumevanju in doživljanju sporočila zgodbe. Razlagi bodo sledili predlogi za konkretno uvedbo oziroma uporabo teh spoznanj pri šolskem pouku.

---

7. Plenarno predavanje: **Bralna pismenost – kako naprej?**

Vanja Kavčnik Kolar
vanja.kavcnikolar@zrss.si
Zavod RS šolstvo

Razvoj bralne pismenosti je dolgoletno pomembna prioriteta izobraževalne politike pri nas, kar dokazuje tudi dejstvo, da Slovenija sodeluje v obeh večjih mednarodnih raziskavah: PIRLS (od leta 2001; v njej sodelujejo učenci ob zaključku 4. razreda v povprečni starosti 10 let) in PISA (od leta 2006; sodelujejo učenci, stari povprečno 15 let).

Povprečni dosežki učencev in učenk na področju bralne pismenosti so glede na omenjeni raziskavi v trendu upadanja. V raziskavi PIRLS 2021 ugotavljamo, da se je delež učencev in učenk, ki dosegajo višje mejnike bralne pismenosti, zmanjšal in delež teh, ki so pod najnižjim mejnikom, povečal. Raziskava PISA za leto 2022 je izpostavila, da je ta dosežek najnižji doslej, v letu 2018 pa so slovenski učenci in učenke poročali tudi o nižji opori s strani učiteljev slovenščine pri učenju v primerjavi s povprečjem sodelujočih držav članic OECD. Prof. Dr. Igor Ž. Žagar navaja, da so v času zaprtja šol (v Sloveniji smo zabeležili 118 takšnih dni v pandemiji covid-19) »imeli učenci in učenke omejen dostop do učnih gradiv, še veliko bolj pa do učiteljev in učiteljic ter tradicionalnega in preizkušenega učnega procesa« (16. 12. 2023 na https://www.dnevnik.si/1043039811#google_vignette).

Ključno vlogo pri podpiranju pedagoških procesov, povezanih z branjem, ima spodbudno učno okolje v šoli. V prispevku bomo razmišljali predvsem o tem, kateri vidiki so v tem kontekstu pomembni pri delu z besedili. Zanimalo nas bo tudi, kako nam lahko rezultati obeh raziskav pomagajo razumeti te vidike. Navezali se bomo na učni načrt za slovenščino v osnovni šoli in na elemente kakovostne poučevalne prakse. Na koncu bomo izpostavili tudi nekatera strokovna gradiva Zavoda RS za šolstvo na tem področju in nakazali strokovna prizadevanja o tem, kako naprej.